

GABRIEL SECALL I GÜELL

LA MEDICINA JUEVA A LES COMARQUES TARRAGONINES

Actes III Congrès d'Història de la Medicina Catalana.

Lleida, 1981. vol. III.

LA MEDICINA JUEVA A LES COMARQUES TARRAGONINES

GABRIEL SECALL I GÜELL

L'assistència curativa a l'època medieval. Els hospitals

A l'Edat Mitjana, hi hagué més aviat manca de gent que pogués practicar la medicina, i moltes viles restaven sense l'assistència del metge, la qual cosa obligava a anar a raure als remeis casolans, unguents, ventoses, cataplasmes, tisanes, etc. També es comptava amb els remeis tradicionals, els quals provenien de les experiències dels avis i dels veïns més assabentats.

Si es presentava el cas d'efectuar una sanguina, ho feia el cirurgià del lloc, i només si l'estat del pacient esdevenia molt greu es recorria al metge.

Exclusivament en temps de grans contagis, la gent de l'Edat Mitjana tenia ganes d'adreçar-se al metge. S'adonaven, aleshores, que la ciència mèdica podia fer que les pestilències es produïssin en menor escala. S'arribà en certs casos, a l'extrem d'obligar, a vegades per la força bruta, el metge a actuar.

Algunes viles disposaven d'hospitals. De fet no hem de prendre el mot **hospital** per allò que significa ara, perquè cauríem en un gran equívoc.

Per començar no disposaven de serveis sanitaris, ni de metges fixos per atendre els casos que es presentaven. A vegades, eren simples albergs més o menys grans, segons l'època i la circumstància. Era el lloc que servia per a donar aixopluc i acolliment a tota aquella gent mancada de família, de recursos econòmics i de llar. Igualment, s'hi trobaven nens orfes abandonats. Era, al mateix temps, asil i refugi per a les fembres mundanes durant el temps de la Setmana Santa. Se'ls denominava generalment Hospitals dels Pobres. Hi havia una persona per a l'administració, per al manteniment i per al contracte de físics.

De fet les seves funcions sempre foren de caràcter benèfic, a nivell de qualsevol país, durant l'època medieval. Els hospitals del segle XI eren modestes construccions, i en els seus primers temps foren confiats a mans de religiosos; originaren, d'altra banda, el bastiment de leproseries, de cases per a pobres desvalguts, i de cases de folls, anomenades altrament, **cases d'inocents**. L'administració econòmica es regentava mitjançant rendes de particulars, deixes, testaments, i fins i tot obtenien ajut oficial. Aquests vells hospitals medievals, foren bastits en diferents poblacions de les comarques tarragonines, tals com Vallmoll, Alcover i Santa Coloma de Queralt. A Montblanc, en el 1291 ja es documenta l'Hospital dels Pobres, arran d'unes millores que pretenia fer el Comanador de Barbarà. Es trobava en un torrent anomenat Forat Micho. També hi existí a Montblanc, l'església i l'hospital de Santa Magdalena. S'ignora la data del seu bastiment, però caldrà situar-lo en el segle XIV, com l'hospital de

Algunes dades sobre els cirurgians i els escadussers metges jueus

Potser caldria fer avinent que, en aquell temps, existiren dues especialitats dins l'art de la medicina. L'una, la pròpiament dita medicina, i l'altra la cirurgia. Per tal raó, doncs, els metges no cirurgians eren reconeguts com a físics o metges de física, per distinguir-los dels metges cirurgians o metges de cirurgia.

Diguem, també, que hi havia un altre grup, a part dels dos esmentats, que era els dels **barbers o cirurgians, sagnadors**. Així s'establí la diferència entre els primers, o cirurgians de roba llarga, i els barbers, dits de **roba curta** (7).

Aquests barbers o cirurgians, igual que els metges, eren sotmesos a uns exàmens previs, els quals havien de ser superats per tal d'obtenir el títol i exercir plenament, sense cap entrebanc, el seu ofici.

Aquest antic ofici, doncs, de manejar estris de tall, unes vegades destinats a tallar barbes i cabelleres, i les altres per sagnar i fer petites intervencions quirúrgiques, fou exercit pels barbers-cirurgians.

Cap al segle XIV, tenim algunes dades d'aquest tipus de cirurgians. En trobem un afincat a la vila de Vallmòll, anomenat **Caravita Caracosa** (8).

A la vila de Sarral trobem precisament un llinatge jueu de cirurgians: **Astruch dez Portell**, parent del també cirurgià **Abraham dez Portell**, els quals el 1370 tenien un deute amb el rector de la vila de Valls (9).

A l'Aleixar, se n'hi afincà un altre, segurament per raó de casori. En sabem que el 1333, rep el dot per part d'un jueu de l'Aleixar: **Isach Monsó**, per haver-se casat amb la seva filla anomenada **Solona**. El referit cirurgià es deia **Vidal Abip**, fill d'**Abip Banjuà**, jueu de Barcelona (10). El 1351, encara exercia de cirurgià, a l'Aleixar (11).

Aquest mateix any 1333, arran del casament d'una jueva de l'Aleixar, sabem que hi havia un metge en aquesta vila exercint medicina, anomenat **Vital Cabrit** (12).

De l'Arboç, també tenim notícia de l'existència d'un metge cirurgià jueu. S'anomenava **Salomó Abraham**, i el 1321 vivia a l'Arboç amb els seus pares **Abraham Teroz** i **Astrugona**. Van viure també una temporada a Valls. Tot i amb això, el 1335, es casà amb **Vidala**, una de les filles de **Salomó de Tolosa**, difunt, i **Mireta**, jueus de l'Aleixar (13).

El comú de Reus, cap a finals del segle XV, el 1477, va contractar per a dos anys, un metge jueu natural de Saragossa, **Mestre Ben-Judà**. Tenia l'obligació de visitar els veïns d'aquella vila, setmanalment, i se li havien de pagar 15 lliures anuals, a part de les que lliurement li donessin els malalts aposentats (14).

Un dels físics establerts a Falset, vila important per la seva joieria, fou **Mestre Astruch**, del qual tenim notícies que diuen que exercí en aquella vila cap als anys 1346 i 1347, arran del seu casori amb **Bonadona**, filla del difunt **Samuel Cap** i **Samuelle**, el mes d'octubre del 1346, segons ritual judaic mitjançant l'instrument públic hebraic de la **Katubà** o contracte matrimonial. Visità molt la vila de l'Aleixar on tenia alguns clients (15). Encara el 1352, residia a la vila de Falset, on exercia el seu ofici (16).

l'Espuga de Francolí. Alguns d'aquests hospitals, evidentment, ja existien des de molt abans.

A Tarragona, n'hi hagueren diverses, d'aquestes institucions, ja a partir del segle XIII, com en d'altres poblacions de no tanta importància. Concretament, una leproseria, que funcionà ja durant el segle XIII es convertí en Hospital dels Pobres l'any 1370 (1).

També existí, a Valls, durant el segle XIII, un hospital destinat als leprosos, anomenat de Santa Magdalena, situat als afores de la vila, en un indret on fàcilment s'obtenia l'aigua per a guarir -segons el mètode- aquella terrible malaltia.

Durant aquest mateix segle XIII, a Valls, en funcionaven dos més. L'un conegut per Hospital de Donadéu o Hospital dels Pobres, situat prop de les muralles, al carrer de la Vilafranca. Disposava, per al seu funcionament, de regidors, i de servei d'hospitalers. També tenia un hort, el qual es conreava. Aquest hospital tingué vigència, encara, durant tot el decurs del segle XV, conegut llavors per Hospital Vell, per tal de distingir-lo del de Santa Anna, dit també Hospital Nou, situat al carrer de la Vilanova, el qual disposava d'administradors, d'hospitalers, d'un hort de propietat, i d'una capella-església sota la invocació de l'esmentada santa. L'Hospital Nou existí fins a finals del segle XVI, moment en què es començava a construir el del Castell, amb la capella de Santa Tecla. De fet, però, l'hospital del Castell només fou provisional, mentre es bastia el primitiu Hospital de Sant Roc.

Pel segle XIII, a Valls, tenim notícia encara d'una altre hospital conegut per Hospital de Sant Antoni, el qual pertanyia a l'orde dels Antonians (2).

Si bé, en aquest hospital que hem esmentat, s'hi podien albergar tots els habitants fos quina fos llur situació social i llur religió, d'altres viles de les comarques tingueren molt específicament fundacions d'hospitals destinades a les comunitats jueves, per tal d'afrontar llurs malalties i acollir, si calia, els seus pobres.

Un d'aquests hospitals, funcionava a Tortosa, el 1316, segons ens ho demostra un manifest o cadastre ordenat per aquella ciutat (3).

L'altre, molt més a la vora: L'hospital dels Jueus de Santa Coloma de Queralt, el qual afrontava amb l'alberg d'un jueu del lloc, i, naturalment es trobava al barri més freqüentat pels hebreus (4).

El 1410, un jueu de Valls afincat llavors a Santa Coloma, ordenà en el seu testament, que després de la mort de la seva mare i de la seva muller es construís una casa-hospital, en hebreu *Eszes* (?). Si els seus bens no arribaven per a poder-lo bastir, aconsellava que els mestres de cases supliquessin l'ajut d'aquella aljama. Si aquesta institució jueva s'hi negués, proposava que els seus bens es destinessin a altres fins benèfics per a aquella comunitat.

L'hospital s'arribà a bastir pel que sembla, ja que el 1415, -comprovem-, dos jueus de Santa Coloma, administraven un hospital nou destinat a aquella aljama. Es compliren doncs, els designis de l'esmentat jueu de Valls. L'hospital era ubicat al barri jueu d'aquesta vila (5).

Per bé que alguns oficis, com el d'apotecari, els foren prohibits als jueus, sobretot a les darreries del segle XV, excepcionalment trobem una jueva dita *Affadonya*, vídua de mestre Abraham Adret, que vengué, a un mercader de la vila, una farmàcia i una casa en contra del seu voler. La data de la venda és el 10 de juliol del 1492, moment de l'expulsió definitiva (6).

Uns quants anys més tard, el 1363, Falset disposava dels serveis d'un altre metge jueu anomenat **Mestre Bonafós**. El mes d'abril de l'esmentat any, se'l cita com a marmessor de la darrera voluntat de Vital Barzelay (17).

També la vila d'Alcover, el 1315 disposava de l'assistència mèdica del jueu **Mestre Juceff**, que recentment arribat de Monte Cabrers (?), s'hi afincà una temporada. Tenia dos fills: Mosse i Bonet (18).

Un segon metge jueu s'hi instal·là: **Bonafeu Momet** l'any 1321, el qual, una mica més endavant veurem afincat a Valls. En parlar de Valls ens hi referirem més extensament.

Acabem d'observar l'èxit que tenien les noies jueves de l'Aleixar pel fet de casar-se amb jueus metges forasters. Contràriament, citarem dos casos de jueus de les comarques tarragonines que prengueren per esposa dues jueves, filles o parentes de metges, i que residien a la vila de Cervera. L'un es deia **Samuel Astruch Cavaller** i l'any 1427 es casà amb Goig, filla del metge jueu cerverí, mestre Samuel de Lunell, establert en aquella vila cap el 1417, i que, segons determina el seu topònim, devia provenir, el seu llinatge, de Lunell, poble del Lluçanès. Goig tenia una altra germana dita Sobredona. El seu aixovar o dot fou realment crescut: 4.300 sous, no gaire corrent a l'època. Una gran quantitat de diners fou destinada per a les seves vestidures i lligadures de cap. Aquest físic cerverí passà greus malvestats a la guerra contra Joan II, on es creu que sucumbí (19).

Un dels homes tal vegada més influents de l'aljama cerverina fou **mestre Juceff Cavaller**. Tenia un altre germà també metge i resident a Cervera, i dos més: Samuel i Astruch; una filla d'aquest darrer, Astruch Cavaller, anomenada Mira, es casà amb un jueu de Tarragona, Vidal Juceff, el 1480 (20).

També citarem a un jueu de Valls, Daví Cresp, fill del difunt Abraham Cresp, que feu de criat tot un any, a un cèlebre metge jueu de Barcelona, mestre Astruch Bonafós (21).

La vila de Montblanc tingué un metge jueu cap al 1391, anomenat **Bonsenyor Brunell**, llinatge aquest molt extès a aquella vila, el qual rendí serveis al rei Joan I el 1395 (22).

Pel que fa a Santa Coloma de Queralt, citarem a un metge jueu afincat a aquella vila el 1361, anomenat **Mosse dez Portell**. També se n'hi trobava un altre de metge jueu d'aquest mateix llinatge, sembla ser, conegut per **Abraham dez Portell**, on hi exercia medicina el 1389 (23).

Diguem, per a concloure, que la vila de Santa Coloma tingué una famosa metgessa jueva: **Sonoga** o **Sonoja**, vers el 1371, la qual prestava servei a la casa de la reina (24).

Repercussions de les pestes del 1348, i els fets del 1391

De totes les pestes o glànies aparegudes, la més dura i cruenta que s'estengué per tota Europa fou, sense cap mena de dubte, la de l'any 1348. Es diu que fou l'assot més fort de tota l'Edat Mitjana. Es deixà sentir sobretot, i més accentuadament, a tot el llarg de la costa mediterrània, i es creu que tingué el seu origen a Àsia, propagada a través d'unes galeres genoveses. Sicília en devia ser el focus. La pesta era bubònica pulmonar.

Quan encara el Principat no s'havia recuperat de les males collites que experimentà al començament de segle -per causa, segons els erudits, d'una exagerada humitat en els conreus- s'afegí a aquesta situació, prou anguniosa, l'esmentada pesta negra, que tants entrebancs comportaria als jueus afincats al Principat. El poble atribuí tot aquell estat de coses als jueus, i els perseguí bo i matant-los.

Es produïren molts desperfectes en certes aljames catalanes. El 1391, es produïren les terribles matances en general per tota la península; els avalots, les infiltracions als calls, la qual cosa materialitzà automàticament un elevat descens de població jueva, i entre aquesta baixada demogràfica, evidentment va sobrevenir una palesa manca de metges jueus.

Las pestes del 1348, tot i amb això, sembla ser que provocaren certa sensibilització del poble envers dels metges, els quals foren revaloritzats per causa de sovintejar les epidèmies que bo i marcant diferents cicles van anar apareixent l'any 1363, la pesta coneguda per la pesta dels infants. La del 1371, que degué afectar gent més gran i es conegué per la pesta dels mitjans, arran de la qual es feu, a Valls, una processó per tal d'allunyar aquella pestilència (25)..

El mes de juny del 1394, també a Valls, es va resoldre pensionar un metge per a l'assistència dels malalts de la població: "...que pensione un bon metge a un any o a dos millor se porrà convenir..." mostra també palesa de manca de físics, segurament arran dels fets del 1391 (26).

Sembla ser que ja entrats al segle XV, els metges jueus foren més ben tractats, i en determinades ocasions, inclús, de manera esplèndida.

Alguns metges jueus eren dispensats dels manaments a què estaven sotmesos, i fins i tot passaven per damunt de moltes coses. A d'altres, àdhuc, se'ls concediren llicències que, en altre temps, els foren vedades, i guadien de franquícies, d'ordre tributari.

Els metges jueus de Tortosa

El fons documental de Tortosa dóna moltes dades sobre els jueus establerts a aquella pròspera aljama. Val a dir que Tortosa s'anticipà contractant metges hebreus a altres viles del Principat.

El 1346, s'afincà, en aquesta urbs, un metge jueu foraster anomenat **Menahe**m Codenson, el qual gaudia de gran fama entre la població, per les seves grans cures. Aquest físic tingué la pretensió de graduar-se en metge de física i passà un exàmen el mes de juny. Ja entrat el mes d'octubre, el tresorer de l'església de Tortosa, establí, a cens, a aquest metge, una casa situada al mateix call judaic d'aquella ciutat. Aquest físic és, possiblement, el que el 1354, exercint les funcions de metge contractat pel comú, es coneixia per **Mestre Menafrem**, assalariat juntament amb un altre metge jueu, conegut per **Mestre Dols**, "...Item provehiren que, per salari lur dun any, sien dats dels béns de la universitat, a mestre Menafrem e a mestre Dols, físichs jueus de la ciutat...". L'estipendi de **Mestre Menafrem** s'incrementà de seguida, demostració palesa de la seva vàlua, respecte els altres metges jueus de la ciutat de Tortosa.

També d'aquest segle XIV, tenim altres dades de l'existència i exercici de la medicina jueva, a Tortosa. El 1358 s'estableix contracte de dos anys amb **Mestre Itruch Bonsenyor**; el 1367 s'acordà de contractar, per quatre anys, **Mestre Jacob**, assalariat per la ciutat, "...així, empero, que lo dit mestre Jacob no gos exir fora lo terme de la ciutat..." (27).

Quant als metges jueus que la ciutat tingué durant el segle XV, citarem: del 1413, **Mestre Geronim**, el qual, ens sembla que podria ser ben bé el famós teòleg Geroni de Santa Fe, que havia estat jueu i metge del papa Benet XIII (28).

El mes de novembre del 1437, el bisbe de Tortosa obtingué de la Reina -Hochtinent de Tortosa-, una disposició que autoritzava el Capítol o el Vicari General, de prohibir, si ho estimava convenient, la visita als malalts de la ciutat per part dels metges jueus o sarraïns afincats a Tortosa.

Per virtut d'aquesta disposició, el metge de torn, en aquest cas **Mestre Isach**, es va veure privat d'exercir el seu ofici. En veure, els jueus tortosins i la pròpia aljama, tal indeguda prohibició reclamaren prop la Reina, i aquesta accedint a llur petició, ordenà que l'esmentat **Mestre Isach**, s'incorporés altra vegada, a l'art de la medicina (29).

Els metges jueus de Tarragona

La tradició d'assistència sanitària a Tarragona provenia ja de molt antic. A mitjans del segle XII, es parlava ja d'institucions hospitalàries per a malalts de condició pobre.

Entre la llarga llista de metges que exerciren el seu art a Tarragona, se'n troben alguns d'hebreus. Així, doncs, aprofitant el sojorn de **Mestre Salomó**, a Tarragona, l'any 1374, fou objecte de contractament restringit, és a dir, cobrava menys pel fet de no quedar-se a residir a la ciutat. Es creu que atenia els malalts de l'hospital.

També tenim notícia de l'exercici d'un altre metge jueu, anomenat **Perfecte Cap** del qual es coneixen els seus serveis a la ciutat des del 1383 al 1388. S'ha dit que fou un home enamorat de la seva professió i, en algunes ocasions, inclús, ajudà a la ciutat.

Sis anys d'exercici són els que registra el físic **Astruch Bonjuhà Baró**, comptant les seves absències. Les anotacions del seu estipendi comencen el 1403 i acaben el 1409. L'any 1405, aquest físic demanà consell i permís a la ciutat, per eixir-ne un hivern i poder assistir a unes classes. Es comprometé a deixar el lloc al seu pare, **Astruch Baró**, també metge. Les seves intervencions curatives devien plaure la població perquè, en tornar, se li renovà el contracte (30).

Aquest **Astruch Baró**, pare del físic de Tarragona, devia ser probablement, el mateix metge que tenia contractat la vila de Valls, entre els anys 1408-1410 (31).

Del segle XV, apareixen **Mestre Benjuhà** en els anys 1477-1478, any aquest darrer que fou contractat també per la vila de Reus. Segons el contracte, s'havia de traslladar a Tarragona, un cop a la setmana (32).

Tot i amb això, a començaments del segle XV, entre els anys 1414 i 1417, exerciren medicina a Tarragona dos metges conversos de jueus:

l'un **Lluís de Girona**, que de jueu es deia **Astruch Leví**. Tenia algunes possessions a Móra, i el 1414 va comprar una casa al carrer dels Pintors (actualment carrer de la Nau). L'altre fou **Francesc Bertran**, al qual abans de la conversió, se'l coneixia per **Samuel Nageri**, i segons es creu provenia de València. Era casat amb una jueva, també conversa (33).

Caldria tal vegada apuntar que la medicina conversa influí enormement en el desenvolupament de l'art curatiu, i ens deixà una palesa tradició de tipus familiar.

Els metges jueus de Valls

Un dels primers metges jueus que tingué la vila de Valls fou **Bonet de Gange**. Si és ben cert que la primera documentació referent a aquest metge, és del 1301, podem considerar que cap a finals del segle XIII, ha s'havia establert a Valls. L'any esmentat, se'l cita com jueu físic de la vila. El seu cognom és transcrit de les més diverses maneres: **De Gange** les dues primeres dècades del segle XIV, després **Ganges** o **Gauges**, i fins i tot **Gaynes**. Aquest llinatge, força vallenc, té branques a Vailmoll, i els primers a afincar-se a la vila de Valls podien tal vegada procedir d'un llogarret anomenat **Gauges**, al Llenguadoc, al sud de França, d'on provenien algunes famílies jueves afincades per aquestes comarques, fugitives, la majoria, d'unes parcials expulsions esdevingudes en aquell país i en aquella època.

A part de la seva activitat de físic i d'estar al servei dels malalts de Valls, es dedicà, com a cosa natural en aquell temps, a d'altres activitats, la més freqüent de les quals era la de traficar. Se'l cita diverses vegades dient que feia de procurador en els tractes de jueus de Valls, i també es diu que mercadejava amb veïns de la comarca (34).

Cap l'any 1315, un jueu de Valls, **Isach Samuel de Tudela**, li devia 100 sous. S'eixugà el deute mitjançant la cessió d'una casa que aquest i el seu germà **Abraham** tenien al barri jueu de Valls. Aquest alberg afrontava amb els dels jueus vallencs **Samuel Cap**, **Bonafós Vidal**, **Vidal Baró** i **Abraham Cap** (35).

Encara es troba documentada la seva permanència a la vila quan exercia les funcions de medicina l'any 1326, i probablement uns quants anys més (36).

Les funcions del metge jueu **Bonjuhà Astruch** abracen el període 1330-1357, i les notícies que ens arriben d'aquest metge jueu provenen de protocols no precisament vallencs. Aquest físic, que exercí medicina a Valls ja l'any 1330 es trobava afincat a Santa Coloma de Queralt. Desconeixem les causes que el feren deixar Valls. Potser la manca de renovació del seu contracte amb la universitat valencina? El cas és que els jurats de Santa Coloma el tenien aconduït amb una soldada de 100 sous, perquè passés visita als malalts d'aquella vila. La muller que tenia aleshores s'anomenava **Regino**.

Segons es desprèn del testament que aquest metge feu l'any 1357, en aquesta mateixa vila esposà a una segona muller dita **Bellayre**. Nomenà hereu dels seus béns el seu fill **Mayr Bonjuhà** -probablement de la seva primera dona-, i també deixà alguna cosa a la seva muller **Bellayre** (el dot de la seva dona consistia en la deixa de 60

sous i una casa), i a les seves filles Bonafilla i Solona. Aquest físic morí el mateix any 1357 (37).

Un dels altres metges jueus establerts a Valls fou **Bonafeu Momet**. Primerament, aquest físic, estigué contractat per la universitat de la vila d'Alcover, on exercia medicina l'any 1321. Aquest any ja era casat amb Rosse, jueva. Coneixem aquestes primeres dades arran d'una confessió de deute entre aquest matrimoni i una família jueva de Valls, Bonist Jacob i Blanca, essent testimoni del tracte un jueu d'Alcover dit Bonet Baró (38).

No sabem amb precisió l'any que deixà d'ésser contractat per la vila d'Alcover, però sí que sabem que el maig del 1327 ja es trobava practicant la medicina a la vila de Valls, arran d'una sèrie de tractes comercials que sostingué entre jueus del lloc i de Montblanc (39).

Encara que res no en sabem dels seus contractes amb la universitat de Valls, ni tampoc del seu estipendi, sí que podem aportar dades entre el període 1328-1342. Fins al moment de la seva desaparició, el 1342, mercadejava constantment, bo i fent societat amb altres jueus de Valls, traficant amb els més variats productes, i manufactures de teixits de Valls, i comprant **panyos de Valls** -famosos a l'època- als més renomats drapers de la vila, germans Berenguer de Sanahuja.

Tributà, com a cosa natural, el 1342, a l'aljama dels jueus de Valls, a mans d'un dels secretaris jueus de l'aljama de Barcelona, cap de col·lecta (40).

Cap a mitjans del segle XIV, hi havia establert, a Valls, un altre metge jueu anomenat **Mosse Caravida**, llinatge de jueus catalans arrelats fortament a l'art de la medicina i de la cirurgia. En tenim notícies entre els anys 1353 i 1378, una llarga estada, certament. Fou l'any 1353, el mes de juny, que feu jurament davant els de la vila de Valls, de servir fidelment la vila i els seus malalts, així com els del terme de Valls. Rebia una pensió de 100 sous, retribució força corrent quant a la seva quantia, de la referida universitat per raó de les seves activitats (41).

El 1356, se'l cità fent de testimoni d'un tracte arran d'un afer entre un jueu de Cervera i un jueu de Valls (42). El mes de desembre d'aquest mateix any, mestre **Mosse Caravida**, confessa ell mateix tenir en comanda o dipòsit, activitats comercials molt pròpies de l'època, amb dos altres jueus del lloc, els quals sembla que fan a la vegada de testimonis. Aquest dipòsit, es tractava de bona part del parament de les pertinences d'una casa, en forma d'inventari. Hem arribat a pensar que no es tractés d'una possible hipoteca (43).

Gairebé, quan ja donàvem per acabades les nostres recerques pel que feia a metges jueus de Valls, ens hem topat amb un punt, que pel fet de no donar-se gaire correntment tal vegada se'ns presenta com a més curiós. És la primera vegada, que dins els coneixements dels metges jueus de Valls, es tenen notícies de tractes directes entre un físic hebreu i un pacient cristià.

Aquest metge jueu afincat a Valls, el mes de febrer del 1378 -des del 1356 que no en teníem notícies-, feu visita al venerable Bernat de Llobets, de la vila. Segons es desprèn de les diferents dades trobades, aquest ja devia assolir càrrecs al comú de la vila de Valls. Devia gaudir de bona salut cap a finals del mes de gener de l'esmentat any (44).

El primer dia de febrer del 1378, ja l'havia visitat **Mosse**

Caravida arran de la malaltia que arrosegava, i li receptà **exerops e altres medicines**, les quals es pagaren en albarà per compte de la universitat, mitjançant un dels jurats de la vila, Antoni Maschó. Seguidament, el claver hi detalla les despeses que es produïren a ca l'**especier per medicines** (45).

Aquells mateixos dies va estar el seu soci "**...anant e vinent e estan lo dit Bernat sa e malait abarchalona...**", citat on Bernat de Llobets estigué sis dies com li ordenaren els jurats de la vila de Valls. La universitat li va satisfer l'estipendi dels seus treballs i les despeses de **cavalcadura**. Sembla que l'acompanyava Guillem Vinaixa, el qual manifestava que "**...estigué tota vegada ab eyll el pensa ensa malaltia (fos) vj dies...**" (46).

Ben avançat el mes de febrer d'aquell mateix any devia tornar a posar-se malaït el seu client Bernat de Llobets, home influent a la vila i de noble procedència. La universitat envià un altre comisionat a Barcelona, ja que "**...pertant com en Bernat de Llobets malait si avia captats sos afers...**". Els recomanà que si l'esmentat Bernat de Llobets podia cavalcar, que tornessin a la vila (47).

Aquest personatge el 1388, uns quants anys després, ostentava el càrrec de batlle del senyor rei, a la vila de Valls.

Remetent-nos a la visita del mestre **Mosse Caravida**, ens preguntem quines raons devia tenir en Bernat de Llobets per requerir l'especial pronòstic d'un físic jueu si a la vila s'hi trobava un metge cristià, igualment contractat per la universitat de Valls? (48).

Què hi veia en aquest metge?. Aquest cas concret i altres que deixem d'assenyalar, tal vegada ens confirmen la vàlua dels metges jueus, i que no fou casualitat que entre la gent d'estatus més elevats dins la societat medieval, els tinguessin al capçal del llit, que realment els convenia.

De l'any 1357 també tenim dades d'un altre metge jueu afincat a Valls: **Davi de Gauges**, el qual hi feu una llarga estada, ja que tenim notícies fins el 1380. Dos metges jueus, doncs, oferien els seus serveis a la vila de Valls durant quasi tres decennis del segle XIV: aquest i el ja mencionat **Mosse Caravida**, pensionats tots dos, i incloent-hi un tercer metge cristià, per compte de la universitat de Valls (49):

Cap el 1362 se li registrà el pagament de la seva soldada per mans d'un jurat de la vila, segons conveni entre ell i el comú, pel fet de passar visita als malaïts de la vila (50). També el mes de setembre del 1370, consta que aquest metge cobrava una soldada de 10 lliures, satisfetes pels jurats de la vila, en concepte de pensió anual (51).

Cap a l'estiu del 1371, el camp tornaria a sentir la basarda i l'assot d'una nova ona de pestilència. Els metges contractats no donaven l'abast. En una de les notes del Llibre d'Imposicions d'aquest any, s'hi troba l'apel·lació d'una sèrie d'individus arran d'una ordinació: "**...que lo consell auje feyta, que negun home no gosas vendre vi engros de j. quart avant...**", per tal motiu abans la nota comenta que "**...trametem una letra alcover on ere lo jutge de les apelacions, car all estava ab son alberg per les mortalitats que eren en lo Camp...**". Aquesta notificació, com d'altres, fou cridada "**...per tots els lochs acustumats...**".

Aquesta nova etapa de pestilència devia agafar dimensions novament serioses, i provocà que es fes a Valls una processó -el 23 de juliol-, de la qual tenim referències documentals, arran de les

despeses que produïren els trompadors o pregoners: "...doni als trompadors (...) per la professo que hem lo dia de sent p. e sent feliu e lo diumenge aprés laquall ferem que deu per sa mercé no volgués revocar la pestilència de la mortalitat qyuchera. Donils solament a beure: vj diners..." (52). Encara el 1421, n'aparegué una altra, de pestilència, en què la devoció popular organitzà d'altres processons per als enfermat de la vila.

Passades aquestes males estrugances, mestre Davi de Gauges encara seguia exercint medicina a la vila de Valls i ofería els seus serveis l'any 1378 (53). Aquest mateix any se li troben valorades, dins les estimes del comú, unes propietats de tipus agrari que devia explotar (54).

Es dedicà encara a la medicina l'any següent, i el 5 de juliol del 1379, tenia una soldada de 10 florins per l'eixida d'aquell exercici, i altres 10 per l'entrada en concepte de nou contracte, el qual començava el dia de la festa de Sant Marc (55).

Pensem que devia continuar més temps la seva tasca, si més no, fins cap a finals del segle XIV.

Dels metges jueus contractats que tingué Valls al segle XV, citarem a **Mestre Samuel**. Les notícies obtingudes referents a aquest físic són que estigué exercint a Valls només una temporada.

Tota aquesta informació ens ve arran la consulta del cobrament del seu estipendi. Exercia ja el 1400 i les darreres notícies són del 1405.

Un d'aquests pagaments es produí el 1401, quan pensionat per la universitat de Valls, rebia la seva soldada trimestralment (56).

Un segon pagament se li registra aquest mateix any cap a primers de setembre. Igualment hi ha registrats els altres lliuraments que se li feren, dels mesos que mancaven per finir l'anyada (57).

Pensem que la medicina tal volta no era prou rentable, i aquest metge, com d'altres afincats a les comarques, a més a més de dedicar-se en primer lloc a la medicina, se servia d'altres fonts d'ingressos o béns de tipus particular, cosa que ens fa pensar que s'hi devia allotjar uns quants anys més, combinant l'ofici de físic amb altres activitats, si jutgem pels esporàdics cobraments d'esplets de veremes i blats detallats en les estimes del 1402, així com la possessió d'una casa al carrer de la Vilaclosa, prop la jueria. És curiós que, a l'estima, no s'hi detallí cap quantitat a satisfer com a impost tributari. Tal volta la universitat li feu franquícia, pel que feia a la casa (58).

Quan aquest físic degué haver acabat la seva contracta, la vila de Valls ja era atesa per un altre físic jueu dit **Astruch Baró**, pare, probablement, del metge que contractà Tarragona, Astruch Bonjuhà Baró, actuant-hi per compte del seu fill que s'havia absentat per una temporada d'estudi. D'aquest metge, tan sols en tenim notícies entre els anys 1408-1410:

És un dels darrers metges jueus que hem trobat documentat, com a tals, a Valls. Essent contractat com tots els altres, l'any 1410 es detallen els seus estipendis del contracte amb la universitat (59). El fet, però, que no haguem trobat documentació anterior o posterior a la data que apuntem, no vol dir, ni de molt, que aquest no hi romangués en temps més reculats, o que hi actués en temps pretèrits, ja que és cosa prou coneguda que aquests físics hebreus actuaren per arreu, fins a les darreries del segle XV.

L'any 1410, sembla que **Mestre Astruch** anà, per alguna raó, a

Falset. La universitat requeria la seva presència a la vila de Valls, i l'avisà, mitjançant una carta, que li fou tramesa per un jurat (60). Tot i amb això, Valls no quedava desatès de serveis curatius, tota vegada que hi havia d'altres metges cristians contractats per la universitat, el 1411 (61).

Si volguéssim fer un petit esquema de l'actuació i desenvolupament de la medicina jueva a Valls, ens caldria tenir en compte que, segons els testimoniatges documentals, la vila estigué a mans de metges jueus des del 1301 amb l'exercici de mestre Bonet de Gange, i en el moment de desaparèixer aquest, el 1329, amb mestre Bonafeu Momet fins el 1342; el 1353 apareix Mestre Mosse Caravida que juntament amb Mestre Daví de Gauges cobreixen el servei fins més enllà del 1380, gairebé a les portes dels fets del 1391, una vegada superats aquells traumes i restablerta relativament la concòrdia, fa presència l'actuació de dos metges jueus més: Mestre Samuel i mestre Astruch Baró, els quals destinarien llurs serveis a les primeres dècades del nou segle XV. Més, doncs, d'un segle de medicina jueva a la vila de Valls.

L'exercici de la medicina i les ordinations

Si bé la medicina es començà a ensenyar en els locals que depenien de catedrals, tingué un inici de pràctica, primerament als monestirs, com a cosa bastant general.

L'ofici de metge els anava bé, als jueus. I a l'època medieval assoliren un gran fama per arreu. Els monarques disposaven per als seus serveis curatius, de la majoria de metges de raça hebrea. Els metges jueus catalans donaren glòria i foren ben reconeguts. Eren erudits, i generalment parlaven l'hebreu, el llatí i l'àrab, i traduïen els millors manuals àrabs de medicina al català, com a llegat del seu pas.

Els coneixements de medicina aràbiga s'introduïren a la bibliografia catalana ja durant el regnat de Jaume II, el qual va fundar el setembre del 1300, la primera universitat catalana, o sia l'estudi general de Lleida, on s'impartia, a part d'altres matèries, la medicina.

L'ensenyament es feu a base de texts aràbics aportats pels metges jueus, bons coneixedors d'aquella llengua.

Alguns metges hebreus tingueren, pel seu saber especial, grans dispenses i privilegis reials. Però hi hagué èpoques, segons bufava el vent, en què s'ells formulà un bon nombre de prohibicions, entre les quals la de no poder exercir ofici de metge, cirurgia o apotecari, és a dir, que no podien intervenir en cap mena d'art curativa, la qual cosa era ruïnosa per a ells. D'aquest tipus d'ordinacions, encara que caigueren en desús poc temps després d'ésser promulgades, n'aparegueren d'altres durant tot el segle XV.

Per regularitzar l'ús de la medicina, s'establí, a les corts de Montsó, l'any 1363, que per esdevenir metge o cirurgia, els jueus sarraïns havien d'ésser examinats per metges de la seva llei o secta en cas d'haver-n'hi o, contràriament el tribunal examinador anava a càrrec de dos metges cristians i, una vegada examinats, si provaven tenir uns coneixements suficients, encara no podien exercir l'ofici fins haver jurat públicament el seu art i lleialtat. Encara el 1385 es

tornà a instituir amb la prèvia examinació dels jueus per assegurar la seva competència facultativa (62).

Però vulguem o no vulguem, al costat dels físics degudament examinats i conscients del seu ofici, apareixien constantment d'altres persones que exercien la curanderia, i que provocaven a vegades seriosos problemes. Per això s'hagueren de promulgar ordinacions. Un cas concret a la vila de Valls: el 1299, una ordinació per la qual el consell general, amb el propòsit de preveure i d'evitar desastres que podien esdevenir amb l'ús de la medicina mal administrada per una persona que no hagués après l'ofici:

"...que negun metge no gos donar porgatio ha examinat. Que no sia null hom ne nuylla fembra, crestia o crestiana, juheu o juhia, saray o sarrayna de qual que condició sia que no aja appresa sciencia de medicina, qui no gos donar a persones mafaltes, metzina que algun ne algun beuvatge en lloch de medicina per tal cas es gran peryl d'emort a aquell quin prenh e condemnació de l'ànima daquel o daquelas que dona. E aquel o aquella quin fara sia encorregut o encorreguda en pena de IX sous sens tota merce. E aquel o aquella que la dita pena pagar no podran correguen la vila ab açots e siera gitats de la vila...." (63).

Encara al segle XIV, el 1319, va aparèixer a la vila de Valls, segurament provocada pels abusos, una altra ordinació insistint novament sobre el bon ús de l'art de la medicina:

"Que negun hom no gos usar de ofici de metgia si examinat no es" "Encara, etc. que no sia nuy! hom ni nulla fembra, estryn ni priuat, crestia ni jueu ho sarray, qui gos usar en nulla manera, el loch ni el terme de Vayls, doffici de metge de fesica, de de art de medicina, tro que sia examinat o examinada al dit loch, en presencia de la cort e dels jurats. En encara, com examinats seran, no gosen usar sens llicencia de la cort e dels jurats; la qual llicencia ayen auer en escrit, segelat ab lo segeyl dels jurats. E aquell o aquella qui contra faran, sien cayguts en pena de C sous los quals si paguar nols poran, correguen la uila ab açots, la qual present ordinació sien tenguts los hostalers e les hostaleres de Vayls de dir a tot hom e a tota fembra que metyes faça, e tur hostes ha, sots pena de XX sous..". (64).

Hem dit, i no creiem pas equivocar-nos de gaire, que els hebreus foren metges experts, i que la majoria dels monarques catalans els tingueren dintre la cort, i els prenien en llurs seguicis.

Alguns d'aquests metges jueus assistiren els monarques, fins al darrer moment, al capçal del llit.

Notes bibliogràfiques

1. SANCHEZ REAL, José: **Los médicos de Tarragona (siglos XIV-XVII)**. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, num. 39, p. 9. Tarragona, 1976.
2. SECALL i GUELL, Gabriel: **La medicina i els antics hospitals de Valls**. Jove Cambra, pp. 39-45, 51-74 i 47-50. Valls, 1980.
SECALL i GUELL, Gabriel: **Els metges jueus de Valls**, Cultura, pp. 11-14. Gener, 1978.
3. CARRERAS i CANDI, F.: **L'aljama de jueus de Tortosa**. p. 150.
4. SEGURA i VALLS, Joan (mossèn): **Història de Santa Coloma de Queralt**. p. 99.
5. SEGURA i VALLS, Joan (mossèn): **Jocs Florals per la Història de les Costums de Catalunya**. p. 267-268.
6. SEGURA i VALLS, Joan (mossèn): obra esmentada nota 4, p. 210.
7. ROCA, Josep M.: **La Medicina catalana en el temps del rei Martí I**. p. 112, Barcelona, 1917.
8. SOBREQUES i VIDAL: **Anales del Instituto de Estudios Gerundenses**, vol. II, pp. 95 i 96.
MARCÓ i DACHS, Lluís: **Els jueus i nosaltres**. p. 237, Ed. Pòntic, Barcelona, 1977.
9. AHMV, Man. 1370, fol. 50r.
10. AHAT, Lj. 83 (l'Aleixar) 1330-1339, fol. 11r bis.
11. AHAT, Man. 92 (l'Aleixar) 1348-1347.
12. AHAT, Lj. 83 (l'Aleixar) 1330-1339, fol. 63v.
13. AHAT, Man. 16-217 (Valls) 1321, fols. 2r-v.
AHAT, Lj. 83 (l'Aleixar) 1330-1339, fols. 109r-v.
14. AMADOR DE LOS RIOS, José: **Historia social, política y religiosa de los judíos de España y Portugal**. p. 676. AHMR, Llibre de la Capitulació de la Comuna Prioral.
15. AHAT, Lj. 90 (l'Aleixar) 1344-1348, fols. 52r i 70r.
16. AHAT, Man. 43 (la Selva) 1351-1352, fol. 47v.
17. AHAT, Man. 93 (l'Aleixar) 1358-1366, fol. 121v.
18. AHAT, Man. 119 (Alcover) 1315-1316, fol. 39r.
19. DURAN i SANPERE, Agustí: **Llibre de Cervera**, p. 377. AHC, Fons notarial, plec Jueus, num. 42.

20. DURAN i SANPERE, Agustí: obra esmentada, p. 379.
21. MADURELL i MARIMON, J. M.: *La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona (1349-1416)*. p. 391.
22. BAER, F.: *Die Juden im Chrislichen Spanien*. Vol. I, p. 722.
23. SEGURA i VALLS, Joan (mossèn): *Costums de Catalunya*, p. 176 (Cf. Manual 1361, q. 3, i Manual 1369, q. 3, de l'arxiu de Santa Coloma).
24. DURAN i SANPERE, Agustí: *Barcelona i la seva història*, vol. II, p. 586.
25. AHMV, LLC (Llibre d'Imposicions) 1371, fol. 17v.
26. AHMV, LLIBRE DEL CONSELL, 1393-1396, fol. 30v. (Dimarts XX juny 1394 "...determina lo dit Consell que los jurats pensionen j. bon metge a i. any o a dos axi com millor se porra convenjr..." (Cf. també a F. PUIGJANER, *Historia de Valls*, p. 112). També el senyor SANCHEZ REAL documenta un altre metge no jueu anomenat Pere Miralles (1408-1419?), el qual al cap de l'any del contracte va presentar una súplica, en què exposava que essent mestre d'arts i llicenciat en medicina el pagaven poc, i pensa deixar la contracta i eixir de Tarragona. Finalment accediren a un pacte amb el físic. Sembla que vingué a exercir a Valls, on se li oferí treball, però una vegada a Valls, no quedà content del tracte que li donaren. Exercí novament a Tarragona l'any 1414 (Cf. J. SANCHEZ REAL: obra esmentada, p. 18).
27. CARRERAS i CANDI, F.: *L'aljama de juheus de Tortosa*, p. 105 i 106.
28. CARRERAS i CANDI, F.: obra esmentada, p. 49.
29. CARRERAS i CANDI, F.: obra esmentada, p. 50 i 158. ACA, Reg. 3132, fol. 111.
30. SANCHEZ REAL, José: obra esmentada nota 1, pp. 9-10, 12, 13, 15 i 16.
31. SECALL i GUELL, Gabriel: *Els jueus de Valls i la seva època*, Estudis Vallencs, vol. IX, pp. 168-169. Valls, 1980.
32. AMADOR DE LOS RIOS, José: obra esmentada nota 14, p. 676. VILASECA ANGUERA, S.: *Metges, cirurgians i apotecaris reusencs dels segles XIII-XVI*. p. 24, Reus, 1961.
33. SANCHEZ REAL, José: obra esmentada, pp. 19-20.
34. AHAT, Man. 5-337 (Valls) 1300-1301, fols. 9v, 14r, 18r i 31r.
35. AHAT, Lj. 50-280 (Valls) 1313-1315, fols. 8v, 10r, 11r i 12v.
36. AHAT, Man. 23-294 (Valls) 1326-1327, fols. 4r i 20v.

37. SEGURA i VALLS, Joan (mossèn): obra esmentada nota 23, p. 176. Pel que fa al testament esmentat cf. Man. 1357 (Arxiu Municipal de Santa Coloma).
38. AHAT, Man. 123 (Alcover) 1319-1322, fol. 130r.
39. AHAT, Man. 128 (Alcover) 1327, fol. 74r.
40. AHAT, Lj. 52-343 (Valls) 1328, fol. 5r.
 AHAT, Ld. 55-195 (Valls) 1330-1331, fol. 4v.
 AHAT, Ld. 56-380 (Valls) 1334-1335), fol. 6v.
 AHAT, Lj. 53-383 (Valls) 1342-1344, fol. 17r.
41. AHAT, Man. 37-384 (Valls) 1353, fol. 9r.
 Als 3 idus del mes de juny del 1353, aquest físic jueu resident a Valls s'afermà amb la universitat de Valls per fer els serveis de metge-cirurgià per dos anys, fa petició de poder rebre la necessària aigua (medicinal), indicada per l'esmentat físic. "... Magister Mosse Caravida físicus judeus habitatori ville de Vallibus aroximo preterito festo Pentecostes aa unum anun proxime venturum et continuo sequentem afirmo me vobiscum Berengarius de Segarra et Arnaldo Çafortea juratorum dicte ville de Vallibus och ad anno et dicte universitate predicte ville et vestris etc. subta tamen condicione et forma quod ego teneari serugie dictam villam seu habitantes in ea et eius terminis eciam quae posim recipere aqua cumque aqua indicatè per me (...) dominos et per predictis etc. facio omagium (...) Raimundi de Jorba carcelarium ville predicte nomine venerabili Raimundi Domenyo etc. vos vero teneamini mihi dare per salariò dicti temporis centum salidos terni medietas modo in continenti quinquaginta solidos terni reliquam vero infesto Pasce etc. (...) nos dicti jurati promitimus omni predicta atenderè etc. obl (...) etc. (...) alteri etc. testes Petrus Domenech et Guillemus de Manresana..." (Firmavi apocha de centum solidos)".
42. AHAT, Man. 40-206 (Valls) 1356-1357, fol. 8r.
43. AHAT, Man. 40-206 (Valls) 1356-1357, fol. 12r.
 En el document s'hi detallen: "...dues marfegues... tres matalasos listats de blau... dues cobertires de plomes... dotze capsals... tretze lançols de lenç... sis flaçades entre blanques e listades ab rales grogues e vermeyles... uns coixins obrats de seda... ítem... altres de seda... dues caxes... un armarj de posts... un banch de fusta... quatre cobertures una de lenç altre de estam e dos de ratles (?)... un lançol obrat de seda aia un cap... etc. cinc tovayoles obrades de coto e lenç vuit tovayoles obrades de coto blau... una cortina de li laqual es apela alquela ab listes... una cortina de estam (borrós) e morat... un saler... una gerra oliera... una caldera de aram... dos lums de lauto... dues taules de fusta... una cadis.../.../quatre taçes de aram... dues paelles... una gerra ayguadera... dues quateres... cinc olles... cinc caçoles... deu scudeles... cinc tayladors.../.../ cinc banchs... dues steles? de terra.../.../ una de coure... dos morters, un de fusta altre de coure... un lavamants de estayn ab dos brochs... una gerra de terra plena de vj que es venuda...

tres ampoles e quatre taçes.../ dues senayles.../ una tahona?...
una caixa.../.../ un breç... quatre manils obrats de seda..."

44. AHMV, LLC, 1377-1378, fol. 75v. El 21 de gener l'honrat Bernat de Llobets i P. de Montagut anaren a Tarragona. Igualment hi feu un viatge per qüestions de la host aquells dies. (Cf. el foli 80v).
45. AHMV, LLC, 1377-1378, fol. 82r. (Primer dia de febrer del 1380). "...It paguj aellmatex los quals paguats amestre Mosse Caravida metge fisich per vjsitar en Bernat de Lobets enla malaltia q augue e ordonalj cretorjs (?) e exerops e altres medecines del que me l'jura j. albara quj loqual diu aldit anthonj mascho liij florins quj vales a rao de xi sous p florj..." (seguidament es troba aquesta nota): "...Item paguj aexmatex los quals auja paguats al especier p medicines q compraren aops del dit en Bernat e l'jurarne albara loqual diu aldit anthonj mascho..."
46. AHMV, LLC, 1377-1378, fol. 82v. (Primer dia de febrer): "...Estigué losoci del honrat en Bt. de Lobets anant e vinent e estan lo dit Bernat sa e malalt abarchalona vj dies p que devolentat dels honrats jurats donj al dit Bernat de Lobet p setisfeccio dels seus trabayls e dela cavalgadura ab dos florins...". (Segueix després el següent apunt): "Item paguj adon G° Vjnaxa quj ana ab lo dit en Bernat de Lobets e estigue tota vegada abeyll el pensa ensa malaltia {los} vj dies..."
47. AHMV, LLC, 1377-1378, fol. 87r. "...Djmehres que fo a xvij dies del mes de març de volentat dels dits jurats paguj en P. Njn quj ana abarchalona e dux j, letra parts dels jurats en anthonj mascho en la qual lifeje asaber que pertant com en Bernat de Lobets era malalt siavja captats sos afers los quals l'jauja afer p la universitat... en en Bernat de Lobets podia cavalcar que sen venguessen loqual adux lesporta del tit anthonj q nosen podia venjr tro que li aguessen (bas)tretes Lxxx fflorins q lj fayllien..."
48. AHMV, LLC, 1377-1378, fol. 85v. "...Lo damunt dit dia (9 de març) de volentat dels honrats jurats paguj amestre Berenguer de Bufagranyes, metge, sujià los quals la universitat li dona de pensio cascun any e paguj lj p la exida daquets any v. liures..." (Apoca).
AHMV, LLC, 1357-1358, fol. 13r. Remarquem que durant l'exercici d'aquest metge jueu, Mosse Caravida, també es tenen notícies d'un altre metge cristià, dit Mestre Johan, igualment contractat per la universitat. Aquest any del 1357 tenia una soldada de 10 lliures anyals, en dos terminis.
49. AHMV, LLC, 1357-1358, fol. 19v. Menciona al metge jueu de Valls, Davi de Ganges. "...It donj andauj (en Davi) jueu metge per la pensio que la vila lj dona e aquestes li do per lantrada p la meytat ...L sous...". Pel que fa al mestre cristià, dit Johan Bernat: fol. 13r: "...It donj a mestre Johan metge a xxij del mes de setembre aquelles x lliures que lavila le dona de pensio e en abará...". Fol. 17r: "...It doni a mestre Johan Bernat metge per la pensio que la vila li dona e aquestes li donj x lliures. (a

xxiiij mes de desembre)...". Fol. 19v: "...It donj a mestre Johan Bernat metge affermat nouellament per pensio d xx lijures...".

50. AHAT, Man. 42-302 (Valls) 1363, fols. 3r i 7r: L'any 1363 (7 de març), a Magister Davi de Gauges judeus fisicus de la vila de Valls, li fou pagada part de la soldada d'aquell any, per mans del jurat de la vila n'Arnau Martí. El 22 d'abril d'aquell mateix any, aquest físic jueu de Valls firmà una àpoca de rebuda: Davi de Gauge jueu metge de l'art de la Medicina i Física. El mateix Arnau Martí, per ordre de la universitat de Valls, li pagà la pensió per millor atendre els enferms de la vila i terme de Valls.
51. AHMV, LLe, 1370-1370, fols. 16v-17v. "...It paguí djluns a xvj jorns aet mes de setembre en Davj de Gauges jueu metge de ffaique (físic) del lloc d Vals la pensio que la vila li dona... x lls les quals li paguí... cc sous dela exida del any passat que eren jurats los honrats. A. Çafortea, Ramon Adrouer... c sous de la intrada de l'any present dela qual quantitat em feu apoqua derebuda lo jorn d sus referit".
52. AHMV, LLe (Llibre de les Imposicions) 1371, fol. 17v.
53. AHMV, LLe, 1377-1378, fol. 36v. "...Djuendres a iij dies del mes de juljoll (1377) paguí Mestre Davi de Guauges jueu metge físic p la pensio quela universitat li dona pen rao del seu ofici x florjns p la eixida del any passat i altres x per la entrada del any present loqual any comença asent johan de juny e feuryen apocha...".
54. AHMV, LLe, 1378, fol. 84v.
55. AHMV, LLe, 1379-1380, fol. 44r. "...Djmarts que fo a v djes del mes de juljoll 1379 de volentat dels honrats jurats paguj a mestre Davj de Gauges metge jueu físic çò es x florjns per la eixida del any passat de la sua pensio x florjns per la entrada daquest any e comença lany ala festa de sent march e feunre apocha...".
56. AHMV, LLe, 1400-1401, fol. 38r.: "...paguí lo primer dia de juny ab albarà de manament e de rebuda a Mestre Samuel metge pensionat dela universitat per la paga a pensió que la universitat li dona çò és dels mesos de març, abril e maig passat Cxij vj diners...".
57. AHMV, LLe, 1400-1401, fol. 50r: "...paguí aquest dia (5 de setembre) ab albarà de manament e de rebuda a Mestre Samuel metge de física xij sous vj diners per la exida del any que achs fins lo dia del mes dagost restants a la soldad de los dits...". Pel que fa als pagaments restants cf. folis 59r i 66r.
58. AHMV, LLe, 1402, fol. 320r. Mestre Samuel tenia un olivar al terme del Pont de Goi. En aquest mateix Llibre d'Estimes (fol. 320r) s'hi diu que li foren pagats "...los splets així de blats com de varema que avja comprada...". Seguidament hi consta la següent nota: "...Dijous a v del mes de març lany MCCCCV (1405?)

mestre Samuel vench en la cassa del consell presents los honrats de Bernat de Sent Martj, Bernat Ponç Ffrancesch Castelar, e an Ramon dez Puig e d m̄j P. Bellot e ffonch ffit pachte ab lo dit Mestre Samuel e ab volentat del dit jueu ffo convençut per pagar per ço..."

59. AHMV, LLB, 1409-1410, fol. 49r. "...It fos en dada al mestre Astruch Baró jueu mestre de fisjcha C sous daquells CCC sous q la djta vila lj done de pensjo dun any lo qual lj comença lo primer dia de mag ayn present segons la bara de manament la qual pensio li deu e ser pagada p. terces del ayn e aquesta es la primera terça e any aibara de manament e de rebuda e paguntejllsij a xxvij de mag. Fan... v lljures" (1410).
60. AHMV, LLB, 1410-1411. "...it fos em dada an Domingo Bosom per una letra que porta a Falcet que los honrats jurats en ujaren de la dita vila a mestre Astruch (Baró?) jueu metge pensionat dela djta vila que mestre noynch auja..."
61. AHMV, LLB, 1410-1411, fol. 31v. (djuendres xx dies mars 1411). "...E fos en dada los quals aquj al honrat mestra Gm. Montagut metge pensionat de la vila de vals C sous per la primera paga q la vila li a fet daquelles CCC sous per rao de i any lo qual any comença a ij d abril del any m cccc onze...".
AHMV, LLB, 1410-1411, fol. 45r. (abril 1411?). "...E fos en dada C sous los quals paguj a Mestre Gm. Montsart (Montserrat?) metge pensionat dela universitat de la vila de vals los quals li paguj per la segona paga ab aibara de manament e de revbuda... v. lljures".
AHMV, MN (Joan Mataller), 1476, fol. 144v. També exercí l'ofici de cirurgià, l'any 1476, un tai Leudovic Ballot. Tenia un hort a la part dita de la Raval. La vengué a Maties Cardona, baster de la vila de Valls.
62. CARRERAS i CANDI, F.: obra esmentada nota 27, p. 49.
63. CARRERAS i CANDI, F.: *Ordinacions de Valls*. Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, núm. 89, pp. 202, gener-març 1926.
64. CARRERAS i CANDI, F.: obra esmentada nota 63, pp. 291.